

Klimat- och näringslivsdepartementet
Dnr: KN2025/01543

2025 11 10

kn.remissvar@regeringskansliet.se

kopia till kn.me.remissvar@regeringskansliet.se

Arbetslivsmuseernas Samarbetsråds yttrande avseende:

Remiss av SOU 2025:88 - Tidigt besked om lämplig användning av mark och vatten

Det som beskrivs som riksintresse i SOU 2025:88, handlar till övervägande del om naturmiljöer. Antalet utpekade kulturmiljöer är ytterst få, och därav viktiga att värna om.

Längs våra vattendrag finns inte bara stora naturvärden, utan även stora kulturvärden. Vattenkraften är ofta orsaken och grundförutsättning för samhällets nuvarande existens och besöks- och näringsverksamhet. Vi har identifierat att mellan 200–300 arbetslivsmuseer vid vatten påverkas av förändringar genom den nya vattenlagstiftningen. Museianläggningarna finns eller har kopplingar till en eller flera dammanläggningar. Driftsformerna för dessa museer är mycket varierade. Här finns enskilda föreningar, stiftelser, privatpersoner och företag som sköter den vardagliga driften. Ägandeförhållandena är minst lika mångfacetterade med föreningar, stiftelser, kommuner, företag och privatpersoner som ägare. Huvudparten av arbetslivsmuseerna drivs av ideella krafter.

Den gemensamma nämnaren för arbetslivsmuseerna vid vatten är att de berättar om hur vattnets kraft i olika tider tagits i anspråk för att driva industriella anläggningar. I denna grupp om museer finns en fantastisk bredd av verksamheter representerade. Här finns skvaltkvarnar med medeltida teknologi, mäktiga överfallshjul i gruvdriftens konstspel, järnbrukens vattenhjulsdrivna smedjor och blåsmaskiner, ramsågar, linskäktar, ben- och vadmalstampar, flottningsleder samt kraftstationer med turbiner och generatorer som berättar om vårt lands elektrifiering och moderna genombrott, och mycket, mycket mera. Tillsammans bildar dessa anläggningar ett teknik- och industrihistoriskt spektrum över Sverige.

Civilsamhället är en förutsättning för vår demokrati. det bör avspeglade sig i prioriteringar och i resursfördelning. Målet med den svenska civilsamhällespolitiken är att villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin ska förbättras. Det ska ske i dialog med det civila samhällets organisationer *.

I Sverige är civilsamhället omfattande men i behov av statens stöd.

Landets arbetslivsmuseer har drygt 10 miljoner besök per år**. En stor grupp av dem är barnfamiljer. Flera arbetslivsmuseer erbjuder ett särskilt utbud riktat till barn och unga. Arbetslivsmuseer är attraktiva med sina levande miljöer, få montrar och fungerande maskiner. Flera har goda samarbeten med skolan och bedriver ungdomsverksamhet. Arbetslivsmuseerna är synnerligen betydelsefulla för förmedlingen av industrisamhällets kulturarv och det är en avgörande fråga att värna kulturarvet utmed våra vattendrag. Kulturarvet måste därför lyftas fram och få en mer avgörande plats i de kommande omprövningarna!

Om Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd

Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd (ArbetSam) är Sveriges största museiförening med drygt 600 medlemsmuseer, 30 organisationer samt enskilda medlemmar. Driftsformerna för dessa museer är mycket varierade: enskilda föreningar, stiftelser, privatpersoner och företag som sköter den vardagliga driften. Ägandeförhållandena är minst lika mångfacetterade med föreningar, stiftelser, kommuner, företag och privatpersoner som ägare. Huvudparten av arbetslivsmuseerna drivs av ideella krafter.

Bakgrund

Bevarandet av industrisamhällets kulturarv vilar idag i stor utsträckning på ideella krafter. I Sverige finns 2 000*** museer varav drygt 1 500 är arbetslivsmuseer. När Sverige industrialiserades fanns inte alltid kapital att investera i ångmaskiner. I stället använde man sig av den billigare vattenkraften för att driva maskiner och

produktionsutrustning. Sverige har därför, i motsats till exempelvis England, ett stort antal industriella anläggningar utanför städerna där vattenkraften varit en av lokaliseringsfaktorerna. Utanför storstadsområdena har exploateringstrycket inte alltid varit lika stort och många värdefulla industrianläggningar har därför bevarats åt eftervärlden. På dessa platser finns idag arbetslivsmuseer som på ett resurssnålt och hållbart sätt bevarar och befolkar dessa platser. Där berättar man historien om hur Sverige utvecklades från att vara ett jordbruksland till att bli en framgångsrik industrination.

Industrisamhällets kulturarv berättar om hur industrialismen och de stora folkrörelserna i form av liberalism, frikyrklighet, nykterhet, kvinnorörelse och arbetarrörelse formade det moderna demokratiska Sverige. Arbetslivsmuseerna berättar och levandegör historien genom arbete och vardag, ofta med maskiner och tekniska system i drift, men även om livet vid sidan av arbetet. Museernas huvudsakliga inriktning är att ur sina olika perspektiv bevara, bruka, och berätta om industrisamhällets kulturarv. Arbetslivsmuseernas samlingar är idag mycket omfattande.

* Hämtat från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågors hemsida.

** Insamling besöksstatistik på arbetslivsmuseer utförd av Arbetets museum och ArbetSam.

***Ur rapport Civilt försvar mot 2030 ett totalförsvar i balans av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (Ju2022/01209/SSK).

Mikael Parr
Ordförande

Lovisa Almborg
Verksamhetsledare